

Висновки. Отже, у статті проаналізовано сутність поняття “організаційна культура”. Аналіз психолого-педагогічної літератури дав можливість визначити основні методи підтримки організаційної культури. Отже, можна стверджувати, що найважливішою характеристикою організаційної культури вчителя початкових класів слід вважати позитивну соціальну спрямованість педагогічної діяльності, яка дає змогу знижувати негативний вплив на деякі риси особистості.

Вважаємо, що особливого значення при підготовці фахівців має організаційна культура як найважливіший чинник успіху в навчальній і професійній діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

Література

1. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : ИКЦ “МарТ” ; Ростов н/Д : МарТ, 2005. – 448 с.
2. Мышление учителя: Личностные механизмы и понятийный аппарат / под ред. Ю.Н. Кулюткина, Г.С. Сухобский. – М. : Педагогика, 1990. – 104 с.
3. Пищулин Н.П. Социальное управление: теория и практика : учеб. пособ. : в 2 т. / Н.П. Пищулин, С.Н. Пищулин, А.А. Бетуганов. – М. : ИКЦ “Академкнига”, 2003. – Т. 1. – 549 с.
4. Глузман О.В. Тенденції розвитку університетської педагогічної освіти в Україні : дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О.В. Глузман. – К., 1996. – 479 с.
5. Головань Т.І. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання / Т.І. Головань // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 15–17.
6. Гончаренко С.І. Український педагогічний словник / С.І. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Дьомін А.І. Основи професійної психології та педагогіки / А.І. Дьомін. – К. : Вища школа, 1982. – 198 с.

САЄНКО Н.В.

СТРУКТУРА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО КОМПОНЕНТА В ЗМІСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ВТНЗ

Інженер майбутнього повинен відрізнитися не тільки глибокою професійною підготовкою, а й світоглядною культурою, сформованою шляхом поєднання технічної і гуманітарної освіти, оволодіння широким контекстом розвитку всієї людської цивілізації.

Вивчення робіт вітчизняних і зарубіжних дослідників з питань формування соціокультурної компетенції (СКК) у процесі вивчення іноземних мов (ІМ) виявило, що проблема відбору змісту для формування СКК студентів сьогодні постає особливо гостро у зв’язку з міжкультурною домінантою в іншомовній підготовці тих, хто навчається. Але набір тем, запропонованих для включення у зміст навчання ІМ при формуванні СКК, вражає своєю різноманітністю й еkleктичністю. Спостерігається гостра необхідність як у науково обґрунтованому відборі “культурологічних зразків”, які становитимуть зміст соціокультурного компонента, так і в розробці спеціальних навчальних дій, за допомогою яких студент зможе оволодіти інокультурою у всій її різноманітності, інакше кажучи, особливої технології формування СКК.

Аналіз культури як цілісної структури дає підстави виділити соціокультурні сфери, які можуть бути рекомендовані до включення в соціокультурний компонент змісту навчання ІМ у ВТНЗ. Це такі сфери, як побутова, суспільно-політична, професійна, духовна (культурологічна), сфера міжкультурного спілкування. Серед цих тем культурологічна є найменш дослідженою. З огляду на це *метою статті* є ро-

згляд структури культурологічного компонента у змісті навчання іноземних мов та науково-теоретичне обґрунтування тем, які відібрані.

Студентам технічного ВНЗ було запропоновано вибрати з досить великого переліку тем ті, які вони хотіли б глибше знати як з інформаційно-пізнавальної точки зору, так і з мовної, тобто за якими вони могли б висловитися і вести дискусію. Запропонований для вибору перелік тем включав як традиційні із загальноприйнятої точки зору розділи культури, так і ті, які в останнє десятиріччя прийнято співвідносити з масовою культурою. У результаті було складено такий перелік тем, які зацікавили студентів: історія, релігія, література, живопис, мода, спорт, музика, винахідники і винаходи, освіта, традиції, політичні й суспільні інститути, засоби масової інформації, кіно і театр, видатні історичні особистості.

Застосувавши метод контент-аналізу, ми вивчили літературу культурологічного характеру і переконалися в тому, що вона відображає тією або іншою мірою всі теми, які входять у сферу інтересів студентів. Далі ми підвели науково-теоретичну базу для обґрунтування вибору тем, включених у зміст навчання ІМ у немовному ВНЗ, яку наведено нижче.

Матеріали з тем ми відбирали, використовуючи критерії відбору навчального матеріалу, розроблені Е.М. Верещагіним і В.Г. Костомаровим: орієнтація на сучасне життя країни; спрямованість навчального матеріалу на типові явища культури; додатковість, тобто співвіднесеність з кореспондуючим елементом своєї країни; тематична співвіднесеність; актуальність історизму, відповідно до якого відбираються ті історичні відомості, які відомі носіям мови; облігаторність, яка визначає відбір інформаційного мінімуму про твори літератури, історії, живопису тощо, необхідного кожній культурній людині; репрезентативність, яка передбачає розгляд яскравих, представницьких, нетипових фактів, навіть якщо вони не є поширеними; виховна (естетична й ін.) цінність; урахування віку тих, кого навчають, їхніх інтересів, часу на вивчення ІМ [1].

Пріоритетною сферою інтересу й уваги у ВНЗ є, звісно, *сфера науки і техніки*, тому саме цей компонент культурологічної підготовки ми розглядаємо у першу чергу. Зрозуміло, у навчальних закладах різних профілів вона має свою специфіку. Проектування профільно орієнтованого курсу іноземної мови – складний процес, у якому безпосередньо бере участь викладач, оскільки такий курс спрямований на задоволення потреб студентів не просто визначеного профілю, а найчастіше – дуже вузької спеціалізації.

Курс профільно зорієнтованого навчання іноземної мови в технічному ВНЗ повинен складатися з двох етапів: на першому етапі студенти працюють із матеріалами загальнонаукового характеру, які охоплюють різноманітні галузі наукового знання як невід’ємної частини загальнолюдської культури, створюючи той самий фундамент, на якому пізніше, на другому етапі, кожен викладач іноземної мови зможе розробити конкретний вузькоспеціалізований курс для конкретної категорії майбутніх фахівців.

Додаткову інформацію про наукові винаходи і винахідників, яка розширює кругозір студентів і збагачує їхній словниковий запас великою кількістю нової лексики, що стосується практично всіх сфер наукової діяльності, студенти можуть одержати із нашого посібника “Glimpse of the World Culture” (“Погляд на світову культуру”) [2], один із розділів якого так і називається – “Винахідники і винаходи”.

Сьогодні дослідники виявляють усе більш тісний зв’язок між залученням людини до *мистецтва та літератури* й сформованістю її ідейно-етичних настанов, її соціальною активністю, розвиненістю творчих і пізнавальних здібностей.

Мистецтво принципово відрізняється від усіх інших галузей культури, наприклад, від науки: мистецтво спрямоване на синтез суб'єкта й об'єкта, наука – на об'єкт; основний метод мистецтва – розуміння, науки – аналіз; джерело мистецтва – інтуїція, у науці головну роль відіграє дискурсивне мислення (тобто розсудливе, засноване на міркуваннях). Основний нерв мистецтва – любов, людяність; наука байдужа. Мистецтво має особистісне ставлення до буття, наука безособова.

Ми попросили студентів визначити рівень важливості для них таких функцій мистецтва: розширення кругозору і знань про навколишній світ; надання допомоги в усвідомленні значення життя і свого місця в ньому; джерело насолоди і радості; виховання естетичного смаку; засіб розваги; відволікання від турбот повсякденного життя; спонукання до творчості. Більшість студентів відповіли, що мистецтво, перш за все, розширює їхній кругозір (74%), інші: є джерелом насолоди і радості (63%), виховує естетичний смак (51%), розважає і відволікає від турбот повсякденного життя (43 і 36% відповідно).

Звідси можна зробити висновок, що мистецтво для студентів є головним “вікном” у зовнішній світ, за допомогою якого вони можуть збагатити свій світ внутрішній, але у цьому їм потрібна допомога дорослих, правильно зорієнтуватися в цьому зовнішньому світі.

Успішне навчання студентів іншої мови можливе тільки при забезпеченні тісного і постійного зв'язку між практичним оволодінням мовним матеріалом і засвоєнням іншомовної культури, у тому числі шляхом *читання оригінальної художньої літератури*.

Художня література як невід'ємна частина культури людства є важливою складовою соціокультурного компонента в навчанні іноземних мов студентів ВТНЗ. За допомогою читання художніх творів студенти залучаються до фундаментальних цінностей культури, розширюють свій культурно-пізнавальний інтерес, ростуть у духовному й емоційному планах. В умовах відсутності природного мовного середовища художні твори містять соціокультурний потенціал, здатний демонструвати зразки мовного і мовленнєвого оформлення усно-розмовних висловлювань і ситуацій спілкування носіїв мови. Коротке оповідання розглядається як найбільш адекватна змістова, комунікативна і мотиваційна база для розвитку вмінь усного спонтанного мовлення, оскільки воно містить у собі всі необхідні ознаки для формування соціокультурної компетенції студентів. Необхідно шукати шляхи для спеціальної підготовки студентів до післявузівської літературної самоосвіти, у якій читання іншомовної художньої літератури може стати важливим джерелом підтримки і розширення знань іноземної мови впродовж усього життя.

Історія є наукою про розвиток людського суспільства (С.І. Ожегов). М. Блок назвав історію єдиною наукою про людей у часі, наукою, у якій треба невинно пов'язувати вивчення мертвих і живих. Автор пише, що життя дуже коротке, знання набуваються дуже довго, щоб навіть найбільш вражаючий геній міг сподіватися освоїти тотальний досвід людства [3, с. 29]. Це одна з причин, чому всю історію людства прийнято поділяти на періоди, виділяючи в кожному з них найістотніші ознаки.

Ми також поділили наш екскурс в історію на декілька найважливіших періодів. А почали з епохи ранньоміських цивілізацій, коли в історії з'явилася така важлива складова, як політична, а з нею – війни, закони, мистецтво управління тощо.

Історія нового часу була відображена такими темами, як світові війни, період після Другої світової війни і до наших днів з описом основних тенденцій розвитку світової спільноти.

У результаті роботи з текстами історичного характеру в студентів формуються вміння ведення полеміки з приводу значення тієї або іншої історичної події, викладу власної точки зору на історичні процеси.

Релігію розглядають як один з історичних проявів ірраціональної свідомості людей, спробу побудувати цілісний системний світогляд, упорядкувати свої уявлення про буття і створити психологічно комфортне пояснення існуючому світовому порядку на підставі ідеї божественного створення й управління світом.

Релігія – це той аспект людського буття, який не рекомендується обговорювати з представниками іншої віри. Але мати уявлення про основні доктрини, особливості відправлення культу в тій або іншій релігії необхідно всім, хто хоче успішно впоратися із завданнями міжкультурної комунікації.

Освіта – найважливіший чинник формування й розвитку особистості на різних етапах її соціалізації і життєдіяльності. Їй належить дуже важлива роль у визначенні соціального статусу особистості, у відтворенні й розвитку соціальної структури суспільства, у підтримці соціального порядку і стабільності, здійсненні соціального контролю [4, с. 26].

Система освіти, як і культура її народу, є унікальним явищем. З огляду на це у кожній країні освіта та її організація мають свої особливості. При реформуванні вищої освіти, з одного боку, враховуються пріоритети збереження культурної різноманітності національних систем освіти, а з іншого – завдання щодо поліпшення міжнародної співпраці, мобільності, працевлаштування студентів у європейському чи міжнародному ареалі, міжнародної конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

Традиційним культурним рисам належить надзвичайно важлива роль у всесвітньо-історичному процесі. Зафіксовані в них програми людської діяльності, які концентровано виражають історичний досвід тих або інших етнічних спільностей, подібно генетичним програмам популяцій, орієнтовані, зокрема, на істотно важливі для виживання цих спільностей стійкі, стабільні властивості як природного, так і етносоціального середовища.

Описати всі традиції навіть одного народу неможливо, не говорячи вже про всі традиції всіх народів. Більшість курсів іноземних мов уключає опис традицій тих країн, мова яких вивчається. Ми дотримуємося позиції, що знайомство з традиціями є обов'язковою складовою культурологічного компонента СКК, але доцільно детально знайомитися з традиціями саме тієї країни, яку ви збираєтеся відвідати або з представниками якої ви збираєтеся мати справу. Проте це не виключає знайомства з найпопулярнішими традиціями різних країн, про які повинна мати уявлення будь-яка цивілізована людина.

При відборі *видатних особистостей* ми керувалися критеріями, розробленими для написання книги “Сто великих людей” з відомої серії “Сто великих...” – вони здалися нам цілком логічно обґрунтованими [5].

При відборі видатних людей наш список містив історичних особистостей, чий вплив на історію людства був особливо помітним. Ідеться саме про силу дії, а не про людську або духовну велич. Ми виходили не просто з популярності тієї або іншої особистості або з її престижу. Одна справа – слава, талант, благородство характеру, інша – міра впливу на хід історії: це не завжди збігається. Вплив не є синонімом позитивної оцінки, тому не дивно, що серед ста біографій, описаних М.Х. Хартом, знайшлося місце і геніям зла, таким як Гітлер і Сталін, але не знайшлося місця для майже святої матері Терези.

Крім того, наш список великих врахував інтереси студентів. Їм було поставлено запитання, хто з видатних особистостей, на їхню думку, найбільше вплинув

на хід розвитку людської цивілізації, і чиї життя і діяльність їм цікаві й вони хотіли б дізнатися про цих людей докладніше в курсі гуманітарної підготовки в університеті. Таким чином, до списку потрапили особистості, чий вплив на історію, мабуть, не такий великий, але особистість цікава, скажімо, студентам технічних спеціальностей (наприклад, Генрі Форд, який винайшов метод конвеєрного складання автомобілів).

Студентам було запропоновано напроти кожної аббревіатури, яка позначає *суспільно-політичну організацію*, написати її повну назву і стисло описати вид її діяльності. З'ясувалося, що студенти мають досить невиразне уявлення про діяльність навіть таких всесвітньо відомих організацій, як НАТО, ЮНЕСКО, ООН, ЦРУ, ФБР, і рідко хто знає (16% опитаних), як розшифровуються ці аббревіатури.

У сучасних умовах життя людей їхнє майбутнє багато в чому залежить від загального стану у світі. Студентам важливо знати: місце і роль ООН у регулюванні відносин народів як на світовій арені, так і всередині багатонаціональних суспільств; суть діяльності таких міжнародних організацій, як Рада Європи, Європейський союз, Ліга арабських держав тощо; зміст міжнародних документів про права людини і народів, які регулюють відносини народів, дають змогу вживати дієвих заходів щодо вирішення міжетнічних конфліктів; економічні основи взаємодії країн і народів; політичні, економічні, технічні, господарські, культурні зміни, які відбуваються у світі [6, с. 52–56]. Цими питаннями якраз і займаються суспільно-політичні організації, про діяльність яких студенти повинні мати уявлення.

Враховуючи ту роль, яку в сучасному світі відіграють деякі суспільно-політичні організації для розв'язання глобальних проблем, ми вирішили, що необхідно включити інформацію про їхню діяльність у зміст соціокультурного компонента.

Ми зупинимося ще на одній формі культури, яку не можна на сьогодні оминути і зразки якої неминуче повинні бути включені у зміст навчання іноземної мови у ВНЗ. Це *масова культура*.

У цілому, визначення “масова культура” завжди мало трохи негативну конотацію, що пов'язано, по-перше, з походженням терміна, і по-друге, з тим, що навіть сьогодні у масової культури є багато безкомпромісних критиків.

Для масової культури характерне зведення дійсно високої культури до усередненого поверхового змісту, потурання нерозвиненим смакам. Масова культура пов'язана з уніфікацією, стандартизацією духовного в особистості, у суспільстві. Проте це не виключає високого рівня окремих проявів масової культури.

А.Я. Флієр таким чином пояснює витоки походження масової культури. Сучасна людина, навіть будучи високоосвіченою, залишається вузьким фахівцем у якійсь одній галузі, і рівень її професійності із століття в століття підвищується. У решті галузей їй потрібен постійний “штат” коментаторів, інтерпретаторів, учителів, журналістів, рекламних агентів та інших “гідів”, які ведуть її безбережним морем інформації про товари, послуги, політичні події, художні новації, соціальні колізії. Не можна сказати, що сучасна людина стала дурнішою або більш інфантильною, ніж її предки. Просто психіка людини, мабуть, не може обробити таку кількість інформації, провести багатогранний аналіз такої кількості проблем, які виникають одночасно, із належною оперативністю використовувати свій соціальний досвід тощо. Крім того, людям потрібен якийсь засіб, що знімає надмірне психічне напруження від інформаційних потоків, які обрушуються на них, редукуючи складні інтелектуальні проблеми до примітивних дуальних опозицій (“хороше – погане”, “наші – чужі” тощо), даючи індивіду можливість “відпочити” від соціальної

відповідальності, від постійного особистого вибору, розчинити його в натовпі глядачів “мильних опер” або механічних споживачів рекламованих товарів, ідей, гасел тощо. Реалізатором такого роду потреб і стала масова культура [7, с. 380–381].

Для масової культури останніх десятиріч характерні спроби її етизації. Серед теоретиків масової культури, які вважають її обов’язковим атрибутом техногенного світу, почали лунати заклики підняти її моральний рівень. Етизацію маскульту пов’язують зазвичай зі зростанням впливу гуманітарної інтелігенції і дифузиею релігійних орієнтацій, хоча і в “розмитому” та нестійкому пошуковому вигляді [8, с. 417–418].

У 70–80-х рр. ХХ ст. у західних країнах почала кількісно переважати культура середнього рівня (мідкульт). Для телепрограм, радіопередач, журналів рівня мідкульту характерне поєднання зразків високої культури і популярної. Священна історія стає сюжетом для музичної опери “Ісус Христос – суперзірка”. Екранізація “Олівера Твіста” і “Війни і миру” адаптує класику до екранної культури, але водночас піднімає духовний світ глядача над буденним рівнем. Мідкульт робить модними зразки дійсно художньої творчості (наприклад, високоінтелектуальні романи А. Камю або У. Фолкнера), створює моду на популярну науку, старовину, альтернативні стилі буття тощо.

Результати анкетування, проведеного серед студентів різних курсів технічного ВНЗ, дали змогу виділити ті шари масової культури, які якнайбільше цікавлять сучасну молодь. Такими шарами виявилися сучасна музика, спорт, мода, кінематограф, засоби масової інформації. Студенти, на відміну від дорослих, не бояться скомпрометувати себе інтересом і до таких тем, як світські плітки, корисні поради, гороскопи; якщо йдеться про молодіжні програми по телебаченню – то реаліті-шоу, передачі про НЛО, Discovery тощо.

Наступним нашим завданням було відібрати з величезного обсягу інформації факти про історію розвитку цього напрямку, про його кращих представників, сучасний стан і познайомити студентів з кращими зразками масової культури.

Висновки. Робота з відібраною культурологічною інформацією показала, що результатом є розширення кругозору студентів, збагачення їхнього словникового запасу великою кількістю соціокультурної лексики, збільшення кола дискусійних тем, виховання смаку, задоволення пізнавального інтересу студентів, що істотно підвищує, таким чином, мотивацію до вивчення іноземної мови.

Література

1. Верещагин Е.М. Язык и культура / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М. : Рус. яз., 1999. – 341 с.
2. Саенко Н.В. A Glimpse of the World Culture / Н.В. Саенко, С.В. Поникаровская, С.Г. Чернышова. – Харьков, 2007. – 524 с.
3. Блок М. Апология истории или ремесло историка / М. Блок. – М. : Наука, 1986. – 254 с.
4. Тадевосян Э.В. Политология : учеб. пособ. / под ред. Э.В. Тадевосяна. – М. : Знание, 1999. – 271 с.
5. Харт М.Х. 100 великих людей / М.Х. Харт. – М. : Вече, 1998. – 544 с.
6. Гасанов З.Т. Национальные отношения и воспитание культуры межнационального общения / З.Т. Гасанов // Педагогика. – 1999. – № 6. – С. 52–54.
7. Флиер А.Я. Культурология для культурологов : учеб. пособ. для магистрантов и аспирантов, докторантов и соискателей, а также для преподавателей культурологии / А.Я. Флиер. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2002. – 492 с.
8. Ерасов Б.С. Социальная культурология : пособ. для студ. высш. учеб. завед. / Б.С. Ерасов. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 591 с.